

*Шарго Н. Л.,
аспірант*

Національного університету державної податкової служби України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ПРАЦІВНИКАМИ МІЛІЦІЇ

Анотація. Розглянуто гарантії забезпечення прав та свобод людини й громадянина, їх реалізація в діяльності міліції та роль працівників міліції в їх захисті.

Ключові слова: забезпечення прав і свобод людини та громадянина; діяльність міліції; правове регулювання діяльності міліції; юридична практика; повноваження міліції.

Постановка проблеми. Вивчення теми щодо забезпечення конкретних видів прав людини спрямовано на засвоєння змісту конституційних прав і свобод громадян, а також формуванню навичок недопущення порушення вказаних прав працівниками міліції, уміння ефективно забезпечувати права людини при виконанні службових обов'язків.

Права людини захищені міжнародним правом і національним законодавством. Такого роду юридичний захист впливає на всі без винятку аспекти правоохоронної діяльності. Конституційні права і свободи людини і громадянина являють собою ключовий елемент функціонування правоохоронних органів, оскільки від них вимагається не лише повага до прав людини при виконанні своїх службових обов'язків, але й активний захист вказаних прав. Більш того, ефективність правоохоронної діяльності в демократичній державі, де панує верховенство закону, права, залежить від того, як у цій державі додержують і забезпечують права людини.

На практиці наслідки порушення громадянських, політичних, економічних прав людини працівниками міліції можуть бути різними. Але незаперечним є те, що такі порушення підривають довіру до міліції з боку населення, ведуть до загострення напруги в суспільстві, перешкоджають ефективній діяльності судової влади, призводять до ізоляції органів внутрішніх справ від народу, викликають критику з боку громадськості і засобів масової інформації, а також сприяють політичному тиску на органи виконавчої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та особливості забезпечення прав і свобод людини та громадянина працівниками міліції вивчали також В. Антонович, Е. Берендтс, В. Гессен, В. Дерюжинський, А. Єлістратов, В. Івановський, В. Лешков, І. Платонов, І. Тарасов, М. Шеймін та багато інших.

Мета дослідження. Вивчення даної теми спрямовано на засвоєння змісту прав і свобод громадян, а також формування навичок недопущення порушення вказаних прав працівниками міліції, уміння ефективно забезпечувати права людини при виконанні службових обов'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Конституції України закріплено широкий спектр політичних, економічних, соціальних, культурних прав людини і гро-

мадянина, які є основними підвалинами демократичного суспільства, головними умовами прогресу і розвитку кожної людини, розбудови правової держави.

Так, право на свободу думки, світогляду, віросповідання, вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо безперечно є виразником плюралізму, терпимості та широкості поглядів в будь-якому демократичному суспільстві. А право на свободу зібрань і об'єднань є важливим складником політичного і суспільного життя країни і суттєвим складником діяльності політичних партій.

Розглянемо вказані права і свободи людини та громадянина, роль працівників міліції в їх захисті.

Блок політичних прав в Конституції складають такі права і свободи:

- право людини на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на збір, зберігання, використання і поширення інформації (ст. 34);

- право людини на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35);

- право на свободу об'єднання громадян у політичні партії та громадські організації для здійснення захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних та інших інтересів (ст. 36);

- право громадян брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади (ст. 38);

- право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39);

- право усіх направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб (ст. 40).

Не вдаючись до ретельного аналізу вказаних прав, оскільки їх з'ясували в процесі вивчення теорії прав і свобод людини та громадянина, зауважимо, що з метою забезпечення наведених прав у правоохоронній діяльності слід дотримуватись наступних вимог:

- 1) втручатись (обмежувати) у здійснення цих прав неможливо інакше, ніж згідно до закону і з метою: а) запобігти заворушенням чи злочину; б) захисту громадського порядку, здоров'я чи моралі; в) захисту прав і свобод інших осіб; г) для підтримання авторитету і неупередження правосуддя; д) захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності України; є) у разі, якщо вони здійснюються із застосуванням силових засобів чи зброї, мають на меті захоплення приміщень державних органів тощо;

- 2) не допускати і припиняти будь-які акти і дії партій та громадських організацій, спрямованих на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу на-

сильницьким шляхом, незаконне захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі тощо;

3) оскільки більшість політичних прав належить безпосередньо лише громадянам України (за винятком прав, гарантованих ст. 34, 35, 40 Конституції), не допускати чи припиняти протиправну політичну діяльність іноземців, особливо проведення ними зборів і мітингів, пікетування або інших мирних акцій протестного чи непротестного характеру;

4) в контексті політичних прав, для більш ефективного виконання покладених на міліцію завдань (див. ст. 18 Закону):

а) не допускається створення і діяльність організаційних об'єднань політичних партій та не підлягають легалізації об'єднання громадян (працівників міліції), якщо вони є структурними осередками політичних партій, працівники ОВС не можуть бути членами політичних партій (ст. 3 Закону «Про міліцію»);

б) працівники ОВС обмежені в окремих виявах права на мирні, без зброї, збори, мітинги, демонстрації, а також на пікетування, голодування та інші акції протестного характеру;

в) для працівників ОВС встановлені певні вимоги щодо подання звернень. До органів державної влади, посадових і службових осіб цих органів співробітники можуть звертатись лише з питань, які не стосуються їх службової діяльності (службові звернення подаються у порядку, встановленому Дисциплінарним статутом);

5) щодо права на свободу думки, слова, віросповідання, працівники ОВС:

а) не можуть розголошувати будь-яку інформацію, яка може призвести до вказівки на особу правопорушника без його згоди чи згоди його представників;

б) не можуть використовувати окремі релігійні ритуали для отримання відомостей про правопорушника чи підозрюваного («тайна сповіді» захищена законом про свободу совісті ст. 3);

в) не можуть залучати до виконання оперативного-розшукових завдань священнослужителів (ст. 11 Закону «Про ОРД»).

Блок економічних прав складають наступні права:

- право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41);
- право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42);
- право на вільну працю (ст. 43);
- право тих, хто працює, на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44);
- право на відпочинок для працюючих (ст. 45).

Стосовно діяльності міліції, слід зазначити, що права, визначені в ст. 42 та ст. 44 Конституції, не поширюються на працівників міліції, оскільки за законом «Про міліцію» (ст. 18) «працівникам міліції забороняється займатись будь-якими видами підприємницької діяльності, а так само організувати страйки або брати в них участь». Але не заборонено займатися науковою та педагогічною діяльністю (але заборонено надавати правову допомогу).

Щодо забезпечення економічних прав людини у правоохоронній діяльності, то на міліцію покладається важ-

ливе завдання захищати право людини мирно володіти майном і власністю, вживати заходи з метою відвернення крадіжок власності чи завдання йому шкоди, розслідувати злочини, що сталися в цій галузі.

Негайно вдаватися до дій на захист власності, завжди діяти згідно до законів і правових норм стосовно власності (див.: КК України, Розділ 6. «Злочини проти власності»).

Водночас, забезпечуючи економічні права громадян, працівники міліції повинні враховувати наступне:

1) не вважається порушенням права на власність співробітниками міліції предметів і майна, які заборонені Постановою ВР України від 17.06.1992 р. «Про право власності на окремі види майна» (розділ «Перелік видів майна, яке не може знаходитись у власності громадян»).

Це стосується зброї, бойових запасів, військової техніки, вибухових речовин та засобів підривання, бойових отруйних речовин, наркотичних засобів тощо;

2) не вважається порушенням з боку міліції права на власність вилучення предметів і майна, які не можуть знаходитись у власності, користуванні, розпорядженні внаслідок заборони, встановленої КК України (ст. 59) та КУпАП (ст. 28, 29). Це стосується майна, яке завідомо здобуто злочинним шляхом, радіоактивні матеріали, підроблена валюта (навіть якщо вона потрапила внаслідок грошового обігу) тощо;

3) не є порушенням права власності вилучення працівниками ОВС у громадян об'єктів права власності, встановлених ЦК України (див.: ЦК України; Гл. 25. Припинення права власності), а також у випадках: ревізії майна у разі стихійного лиха чи іншого надзвичайного стану, оплатного вилучення майна за цивільним законом; безоплатного вилучення майна (конфіскація) за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення;

4) не вважається втручанням правоохоронних органів у підприємницьку діяльність, якщо вона здійснюється з метою: захисту від посягань на політичні, трудові та інші права і свободи громадян, честь і гідність людей; неухильного додержання кожним чинного законодавства України, шанування державних символів України, охорони природи і культурної спадщини тощо; здійснюється з порушенням ст. 42 Конституції України (наприклад, використання примусової праці, рабство тощо).

Блок соціальних прав громадян України включає наступні права:

- право на соціальний захист (ст. 46);
- право на житло (ст. 47);
- право на достатній життєвий рівень (ст. 48);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49).

Крім того, наведені вище конституційні права громадян знайшли свій розвиток у відповідних законах України. Це група законів, які конкретно визначають зміст права на спеціальний захист, та група законів, які визначають механізми соціального страхування, відповідно до вимог ч. 2 ст. 46 Конституції України.

Блок культурних прав особи включає:

- право на освіту (ст. 53);
- право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54).

Щодо соціальних прав працівників міліції, то вони чітко визначені в законах «Про міліцію» (ст. 22, 23); «Про

пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу ОВС та деяких інших осіб; «Про статус ветеранів військової служби і ветеранів ОВС та їх соціальний захист.

Висновки. Гарантії прав і свобод людини та громадянина, як і самі права й свободи, залежать від конкретних умов життя суспільства. В Україні під час реалізації проголошених Конституцією України прав і свобод людини та громадянина виникає чимало труднощів і перешкод, що призводять до погіршення суспільних відносин у багатьох сферах і правопорядку в державі. Причини такого стану забезпечення прав і свобод громадян можна поділити на дві групи: перша група причин належить до сфери законодавчого регулювання прав і свобод людини, друга – до сфери їх фактичної реалізації, практики втілення цих прав і свобод, що залежить від якості їх законодавчого регулювання.

Майбутнє ставить перед Україною завдання досягти високого рівня правового регулювання суспільства з належним гарантуванням прав і свобод, де правотворча робота ґрунтується на здобутках світової правничої науки і практики.

Література:

1. Довідник працівника міліції: У 2 – х кн.– Кн. 1: Законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань діяльності ОВС. – К., – 2011– 216 с.
2. Конституція України: Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина / Навчальний посібник. – К., – 2012– 118 с.
3. Международные акты о правах человека: Сб. док.– М., – 2010– 256 с.
4. Збірка договорів Ради Європи – Рада Європи, 2010 – 416 с.
5. Негодченко О.В. Забезпечення прав та свобод людини ОВС України. – Дніпропетровськ. – 2002 – 85 с.
6. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К., – 2012 – 136 с.
7. Права человека и поддержание правопорядка: Пособие по правам человека для сотрудников полиции. – ООН, 2012 – 365 с.
8. Права людини і правоохоронні органи: Посібник для практичного навчання – Страсбург., 1998 – 516 с.
9. Негодченко О.В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ України: [монографія] / Негодченко О.В. – Д.: Юрид. акад. МВС України, – 2002. – 416 с.
10. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – 122 с.
11. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку. Документально-джерелознавчий довідник // [упоряд.: Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, І.Г. Кириченко]. – К., 2008. – 128 с.
12. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4 – 69 с.
13. Міжнародна поліцейська енциклопедія : [у 10 т.] / [відпов. ред. : Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко]. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2005. – Т. II. Права людини у контексті поліцейської діяльності. – 1224 с.
14. Аврутин Ю.Е. Эффективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования / Аврутин Ю.Е. – СПб., 1998 – 516 с.

Шарго Н. Л. Особенности обеспечения прав и свобод человека и гражданина работниками милиции

Аннотация. Рассмотрены гарантии обеспечения прав и свобод человека и гражданина, их реализация в деятельности милиции, а также роль сотрудников милиции в их защите.

Ключевые слова: обеспечение прав и свобод человека и гражданина, правовое регулирование деятельности милиции, юридическая практика, полномочия милиции.

Shargo N. Features of the rights and freedoms of human and citizen by police officers

Summary. Considered the guarantees of human rights and freedoms, their realization in the activities of the militia, are suggested ways to improve the normative acts regulating this activity.

Key words: human and citizen rights and freedoms, police, legal regulation of the activities of the police, law practice, power of police.